

in dienst van mensen
met een beperking

6

op koers

kopiesjop Tongerlose Hoef

Zakelijk en zorg vinden elkaar

**Voordat Op Koers bij u op de mat valt,
gaat ie door vele handen.
Redactie, opmaakservice, drukker
en de interne leveranciers van
de adresetiketten zijn
achtereenvolgens aan de beurt.
Essentiële schakel zijn de cliënten
die werken bij de drukkerij aan
het Daniël de Brouwerpark
en bij de kopiesjop Tongerlose Hoef.
Zes keer per jaar werken zij
hard om elke Op Koers van adressticker
te voorzien en ter post aan te bieden.**

Het team van de Tongerlose Hoef werkt samen met drukkerij Groels.

Bij de Tongerlose Hoef in Tilburg werken zeventien cliënten en hun begeleiders Marja van de Sande en Marie-José Horrevorts. Met smaak wordt er verteld over alle werkzaamheden in de kopiesjop. De enkeling die genoeg heeft van het gepraat, staat op en gaat weer aan het werk.

Ongeveer vier jaar geleden stond dit project er niet al te best voor; de opdrachtenportefeuille was een voortdurende bron van zorgen. Onder leiding van Marie-José en Marja is de kopiesjop opgebloeid. "We zijn begeleider", zegt Marja, "maar we runnen ook een bedrijfje." De shop heeft een aantal vaste klanten die wekelijks werk aanbrengen, incidentele klanten worden zo goed mogelijk geholpen en ideeën voor reclame en pr worden omarmd en uitgetoet. "Het is hier aanpakken", aldus Leon van Lange, "maar het verveelt niet. We hebben genoeg werk."

Afdeling 14 en 15

Tot de vaste klanten behoort bouwkundig tekenbureau Teckon. Dit bureau kon kantoor gaan houden in een van de gebouwen op de Tongerlose Hoef; enige voorwaarde was dat men gebruik zou maken van de diensten van de kopiesjop. Dat is gebeurd.

Regelmatig om 11.00 uur pakken Evita Duykers en Remco Langens de door Teckon aangeleverde bouwtekeningen in een speciale waterdichte tas. De A3-vellen, "dubbel gevouwen en dan een kwartslag terug", zijn op volgorde gelegd door de medewerkers van de kopiesjop. Aansluitend fietst Evita met haar tas naar het gemeentelijk stadskantoor in Tilburg. "Bij Bouwzaken, afdeling 14 en 15 lever ik mijn tekeningen af", aldus Evita.

Tilburgse Koerier

Andere wekelijks terugkerende klus is de Koerier. Iedere donderdagochtend wordt een flink aantal exemplaren van huis-aan-huisblad De Tilburgse Koerier afgeleverd. "Het heeft wat voeten in aarde gehad om de bezorging van de Koerier in goede banen te leiden", zegt Marie-José, "net als iedere ande-

re bezorger in Tilburg hebben we de verplichting om de Koerier op diezelfde donderdag te bezorgen. We hebben de wijk nauwkeurig opgedeeld in straten en delen van straten. Cliënten bezorgen, alleen of in tweetallen, de kranten volgens hun eigen gelamineerde kaartje met straatnamen en huisnummers. Het systeem werkt. "Ook als het regent, gaan we", zegt Marianne Wemelsfelder. "Wel vervelend dat de krant dan een beetje nat wordt." Volgens hetzelfde systeem 'lopen' cliënten ook regelmatig folders. En inderdaad, "brievenbussen met een NEE-sticker slaan we over", aldus William Mutsaers.

Samenwerking

Onlangs werden alle werkers van de kopiesjop hartelijk ontvangen bij drukkerij Groels in Tilburg. De drukkerij had een rondleiding georganiseerd en gaf uitleg over al wat er bij Groels gebeurt. Dit had een reden. Marja: "Drukkerij Groels bestaat dit jaar vijftig jaar en deze zomer meldde Wim Groels zich bij ons. In het kader van het jubileum zocht de drukkerij naar manieren om anderen te laten delen in expertise die Groels in huis heeft. We hebben samenwerkingsafspraken gemaakt. De medewerkers van drukkerij Groels kunnen ons helpen bij het inplannen van werkzaamheden en bij het (technisch) onderhoud van onze apparaten. Ook heeft de drukkerij veel grafische kennis waar wij ons voordeel mee kunnen doen. Het bezoek aan de drukkerij was een bijzondere ervaring. Toen wij daar waren, kwam Op Koers 'vers van de pers'. Onze medewerkers hebben een inkijkje gekregen in het productieproces van Op Koers. Dat geeft een ander gevoel als de krant bij ons afgewerkt wordt."

Tongerlose Hoef, Reitse Hoevenstraat 129, Tilburg. Telefoon (013) 463 42 40.

Een foto van het team drukkerij Daniël de Brouwerpark treft u op pagina 8.

1

In dit nummer o.a.

Amarant helpt Ghana
Ethiek: moeilijk doen of menswaardig handelen?
Kerstvieringen
Certificaat behaald bij het paardenpensioen

Amarant helpt Ghana

Mensen met een beperking hebben het lang niet altijd goed en de zorg in Nederland is zeker voor verbetering vatbaar. Maar de dienstverlening aan mensen met een beperking in Nederland heeft een hoog niveau, zeker als je dat vergelijkt met de middelen en mogelijkheden die mensen in Afrika ter beschikking hebben. In ontwikkelingslanden komt het regelmatig voor dat mensen met een verstandelijke beperking aan hun lot worden overgelaten.

Al jarenlang heeft Amarant een samenwerkingsrelatie met de New Horizon School in Ghana. De school biedt leeren ontwikkelingskansen aan kinderen en volwassenen met een verstandelijke beperking. Via projecten draagt de school tevens bij aan de integratie en emancipatie van verstandelijk gehandicapte mensen in Ghana.

Convenant

Het nieuwe bestuur van de Stichting Amarant helpt Ghana gaat er met volle energie tegenaan: de band met Ghana wordt verstevigd en zal met regelmaat onder de aandacht worden gebracht. Als hernieuwde start hebben voorzitter van de Raad van Bestuur Erik-Jan Borgmeijer en Arno Toonen, voorzitter van de Stichting Amarant helpt Ghana, een convenant ondertekend: de stichting behoudt de mogelijkheid om medewerkers te laten doneren via hun salaris. Jaarlijks zal Amarant het in dat jaar opgespaarde geldbedrag verdubbelen en via de stichting sturen naar The New Horizon School.

Alle medewerkers worden begin volgend jaar geïnformeerd over de mogelijkheden van donatie (van een zelf te bepalen bedrag) via het salaris.

Vlnr Arno Toonen en Erik-Jan Borgmeijer

The New Horizon School

Deze school voor kinderen en volwassenen met een verstandelijke beperking is gelegen in Accra, de hoofdstad van Ghana. De oprichtster van de school, mrs. Salome Francois, werd geconfronteerd met de schaarse voorzieningen in haar land toen bleek dat haar eigen dochter verstandelijk beperkt was. In 1972 begon zij met de New Horizon School, eerst in haar eigen huis en later in een gebouw in de stad. De New Horizon School is bij het ministerie van Onderwijs in Ghana geregistreerd als non-profit en charitatieve onderwijsinstelling. De school ontvangt geen overheidsgeld en is volledig aangewezen op giften van individuen en organisaties. The New Horizon School wil voorzien in onderwijs aan kinderen en volwassenen met een verstandelijke beperking. Iedere leerling van de school krijgt de kans zich te ontwikkelen naar zijn of haar mogelijkheden.

Meer informatie treft u op www.newhorizon-school-gh.com

Stichting Vrienden van Amarant vraagt uw hulp

De stichting Vrienden van Amarant wil mensen met een beperking ondersteunen die wonen en/of werken bij Amarant. De stichting verzamelt en beheert gelden in een fonds.

Als groepjes cliënten (woonvoorzieningen en/of groepen dagbesteding) van Amarant extra ondersteuning nodig hebben, staat de stichting Vrienden van Amarant vaak voor hen klaar. Het betreft dan projecten of producten die niet betaald kunnen worden uit de reguliere financiering.

Het fonds ofwel het vermogen van stichting Vrienden van Amarant komt voort uit legaten, schenkingen, donaties, erfstellingen en andere opbrengsten.

Om het beleid van de stichting in de toekomst te kunnen voortzetten, nodigen we u van harte uit om de financiële positie van de stichting Vrienden van

Amarant te versterken. U kunt eenmalig een bedrag schenken, maar u kunt ook donateur worden. Jaarlijks stort u dan een door uzelf te bepalen bedrag.

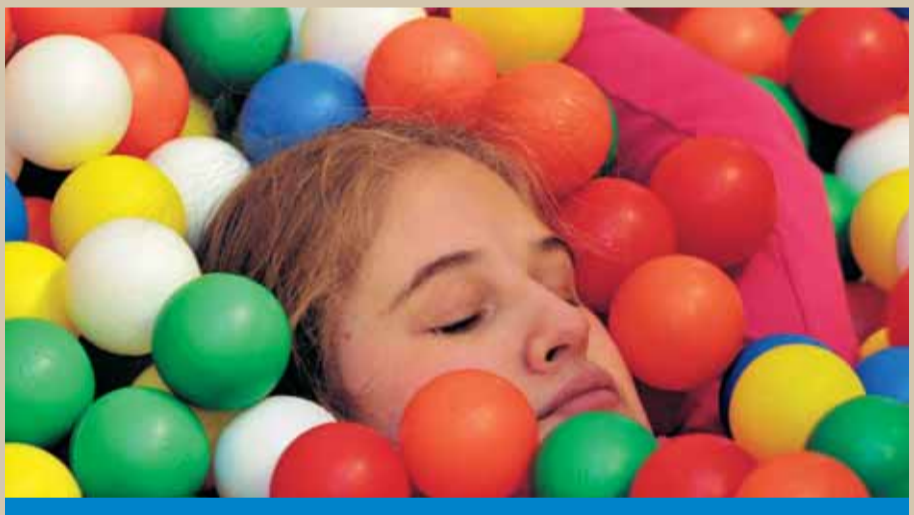
De cliënten van Amarant kunnen uw steun goed gebruiken!

Ingesloten bij deze Op Koers treft u een brief van Stichting Vrienden van Amarant. Daarin leest u hoe u donateur kunt worden.

De stichting Vrienden van Amarant is onafhankelijk en is door de fiscus aangemerkt als een algemeen nut beogende instelling. Dit houdt in dat giften aan de stichting aftrekbaar zijn van de belastingen.

In de afgelopen jaren heeft stichting Vrienden van Amarant veel dingen vergoed of gesubsidieerd: side-by-side fietsen, tuinmeubilair, aangepaste schommels of wippen, tandem, tv voor de gezamenlijke woonkamer, luchtmatras, snoezel- en muziek materiaal, pr-materiaal voor atelier Arzeno in Tilburg. Ook heeft de stichting financiële ondersteuning verleend bij het tot stand komen van de manege op het Daniël de Brouwerpark in Tilburg en bij de totstandkoming van kinderboerderij De Leijhoeve in Rijsbergen. Als het bekende G-voetbaltoernooi in Tilburg geen sluitende begroting heeft, kan men een beroep doen op de stichting en ook de jaarlijkse kersttocht van Amarant in Rijsbergen kan rekenen op financiële ondersteuning. Iedere medewerker van Amarant kan een aanvraag indienen bij de stichting en gelukkig weten veel mensen de stichting te vinden.

Een bijdrage aan de inrichting van de snoezelruimte.

Samenwerking met TweeSteden Ziekenhuis

Start van een AVG/Down poli

Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaak specifieke gezondheidsvragen of -klachten.

De expertise van de huisarts is daarbij niet altijd toereikend. Cliënten van Amarant kunnen een beroep doen op de Arts Verstandelijk Gehandicapten (AVG), maar de expertise van de AVG moet ook beschikbaar zijn voor verstandelijk beperkte mensen die niet in een instelling wonen en/of werken.

In samenwerking met de kinderartsen van het Tweesteden Ziekenhuis start

Amarant met ingang van 2010 een AVG/Down poli op de locatie Waalwijk van het ziekenhuis.

Alle verstandelijk beperkte mensen vanaf 18 jaar kunnen op verwijzing van hun huisarts terecht bij de poli. In de poli is AVG-expertise beschikbaar. Voor mensen met Downsyndroom staat een team klaar van AVG, gedragskundige, logopedist, diëtist en KNO-arts.

AVG/Down Poli,
TweeSteden Ziekenhuis
Vestiging Waalwijk
Kasteellaan 2, Waalwijk

Voor het maken van een afspraak kunt u terecht bij Rian Kluyt, poliverpleegkundige. Telefoon 06 114 581 15.

Meer informatie over AVG-poli's in Nederland treft u op www.nvavg.nl. Dit is de website van de Nederlandse Vereniging van Artsen Verstandelijk Gehandicapten.

AVG Margriet Meershoek (links op de foto) en poliverpleegkundige Rian Kluyt starten met de poli.

In De Werkplaats leer je meer dan werken

Heeft Amarant iets te bieden aan licht verstandelijk beperkte mensen die voor hun dagbesteding tussen de wal en het schip dreigen te vallen? Bijvoorbeeld omdat zij niet meekomen in het reguliere arbeidsproces, maar ook niet passen in het profiel dat de sociale werkvoorziening hanteert.

In Tilburg-Noord startten enkele betrokken medewerkers met De Werkplaats. Begeleider Sjef Vermeulen: "We willen deze mensen, die vaak aan de rand van de samenleving staan, tegemoetkomen."

De werkplaats aan de Von Suppéstraat in Tilburg-Noord is een loods waar cliënten meubels opknappen en tweedehands huisraad verkopen. Een aantal cliënten draait mee in de klussendienst. Zij doen schilderwerk of onderhoudswerk bij mensen in de wijk. Verhuisswerk, opruimen en afvoeren van spullen zijn ook veel voorkomende werkzaamheden.

Wat als je niet meekomt?

Het project van de sector dagbesteding is ontstaan op initiatief van Sjef Vermeulen. "Amarant biedt ambulante begeleiding aan zelfstandig wonende mensen met een licht verstandelijke beperking. Een aantal van deze mensen heeft bijvoorbeeld een Wajong-uitkering. Voor werk en dagbesteding vallen zij tussen de wal en het schip.

Want wat als je niet meekomt in het reguliere arbeidsproces en ook niet op je

Sjef Vermeulen (rechts) in De Werkplaats.

plek bent in de sociale werkvoorziening? Deze groep kan, op indicatie, terecht bij onze werkplaats. Wekelijks komen hier nu zo'n vijftien mensen. Zijn ze bij ons binnen, dan proberen we mensen te motiveren: blijf komen, het werk biedt structuur en sociale contacten. Je bent niet meer alleen thuis of op straat."

Klik met cliënten

Sjef is zichtbaar op zijn plek in de werkplaats. "De cliëntengroep spreekt me aan", zegt hij, "en ik heb de ruimte gekregen om dit project op poten te zetten. Dat is belangrijk voor mij.

Ik vind het belangrijk om de zorg en begeleiding te bieden die aansluit bij de leefwereld van de cliënten. Ik maak me wel zorgen over de bureaucratie in onze sector. Het lijkt soms alsof we 'papier zorg' leveren. Ook voor cliënten in de Werkplaats maken we een persoonlijk

plan en dat is nuttig. Maar verder hebben deze mensen vooral behoefte aan praktische opvang, een kop koffie, dagelijkse werkinstructie en iemand die ze aanspreekt op de werkafspraken. Het zijn cliënten die binnenkomen met kleine indicaties. Financieel betekent dat passen en meten. Toch hoop ik dat Amarant een aanbod houdt voor deze mensen."

"Zijn mensen bij ons binnen, dan proberen we ze te motiveren: blijf komen. Werk biedt structuur en sociale contacten."

OCB en Amarant ondertekenen intentieverklaring

Orthopedagogisch Centrum Brabant (OCB) en Amarant onderzoeken de mogelijkheden van een niet-vrijblijvende samenwerking.

OCB is gespecialiseerd in dienstverlening aan (jeugdige) cliënten met een licht verstandelijke beperking. Een verkenning tot samenwerking zal zich in eerste instantie toespitsen op deze cliëntengroep.

Amarant en OCB hebben hun intenties met betrekking tot het verkennende

onderzoek gemeenschappelijk geformuleerd in een intentieverklaring. Deze is door beide Raden van Bestuur ondertekend op 3 november 2009.

Gezien het complementaire karakter van beide organisaties zijn de Raden van Bestuur van mening dat een structurele, niet vrijblijvende samenwerking beide organisaties strategisch beter kan positioneren in het veld en tot een meer geïntegreerd en beter aanbod van behandeling, hulp- en dienstverlening

kan leiden voor mensen met een (lichte) verstandelijke beperking en hun omgeving. Daarnaast kan een bundeling van de kennis en expertise van onze professionals het aanbod versterken en verbeteren.

(Vlnr) Ronald Helder, Raad van Bestuur Amarant, Duco van Hogendorp, Raad van Bestuur OCB en Erik-Jan Borgmeijer, Raad van Bestuur Amarant, ondertekenen de intentieverklaring.

It takes two to tango

Dit was het thema van de dag over medezeggenschap die in oktober door de centrale cliëntenraad was georganiseerd. Kerngedachte is dat de dialoog tussen de cliënt/diens vertegenwoordiger en de begeleider centraal staat: gelijkwaardig, en ieder vanuit zijn ervaring en deskundigheid. Dit is voor 2010 en de jaren daarna van groot belang.

We komen in Nederland in een fase dat het 'met minder' moet. Eenvoudiger. Daar kunnen we in de zorg nog veel winst boeken. Immers, als er meer vertrouwen is in de gekwalificeerde mede-

werker, leidt dit tot minder controle en minder toezicht. Er zijn in Nederland nogal wat systemen opgetuigd die weliswaar over kwaliteit gaan, maar die ook een dimensie in zich hebben van controle of beheersing.

Amarant wil kwaliteitsverbetering koppelen aan de ervaringen van de cliënt en van de begeleider: it takes two to tango. De dialoog, het goed naar elkaar luisteren en doorvragen, het begrijpen waarom iets is gegaan zoals het is gegaan, zijn de ingrediënten voor een goede samenwerking. Als dit werkt, kunnen veel 'controlesystemen van buiten' wor-

den afgebouwd. Uiteraard zullen we ons wel moeten blijven verantwoorden.

Als we deze kerngedachte centraal houden en van daaruit kijken naar 'wat kan anders, of wat kan minder?' dan kunnen we, met behoud van kwaliteit van zorg, nog een behoorlijke winst maken in Nederland. Niet alleen bij Amarant, maar ook buiten onze organisatie: bij het CIZ, bij de inspectie voor de gezondheidszorg, de zorgkantoren, de Nza, de arbeidsinspectie en ga zo maar door.

It takes two to tango is de centrale gedachte. Het is ook de titel voor ons jaarplan van 2010. Wij nodigen alle cliënten, cliëntvertegenwoordigers en medewerkers uit voor deze dans.

Wij wensen u prettige kerstdagen en gelukkig Nieuwjaar.

Ronald Helder en Erik-Jan Borgmeijer

Ethiek: moeilijk doen of menswaardig handelen?

Wat is ethiek? Filosoferen over moeilijke vragen? Bij Amarant blijft het niet bij filosoferen. Ethiek is aan de orde van de dag:

hoe handel je respectvol en zorgvuldig in situaties waarin

een cliënt niet zelf kan beslissen? Wat doe je als een cliënt lijdt onder inperkende maatregelen die nodig zijn voor zijn eigen veiligheid? En wat doe je als je collega een cliënt met een kluitje in het riet stuurt omdat 'hij het toch niet snapt'? Er moet gehandeld worden en ethische afwegingen zijn simpelweg onderdeel van je dagelijks werk. Soms moeilijk, maar vaak ook goed te hanteren in gezamenlijk overleg: even stilstaan, afstand nemen en kritische vragen stellen aan jezelf en aan elkaar.

Wat is ethiek?

Ethiek is nadenken over goed handelen. Hoe moet je goed handelen ten opzichte van je medemens, niet in theorie, maar in concrete situaties. Van oudsher is ethiek een onderdeel van de filosofie. De Griekse wijsgeer Socrates (470-399 v Chr.) geldt als grondlegger van deze discipline. Hij stelde dat overal waar mensen bij elkaar zijn ethiek wordt bedreven. Want overal waar mensen samen leven en samen werken, ontstaat de vraag hoe dit op een goede manier mogelijk is. Bij ethiek wordt er gereflecteerd en gediscussieerd. Het wikken en wegen heeft altijd betrekking op de praktijk. Vaak terugkerende termen in de ethiek zijn: keuzevrijheid, verantwoordelijkheid, zelfbeschikking, aanvaardbaarheid, waarheid en menswaardig handelen. Ethiek en ethische vragen kunnen gaan over ons hele leven en alles wat we tegenkomen: eten en drinken, werk/dagbesteding, vrije tijd, bejegening, relaties en seksualiteit.

Waarom is ethiek belangrijk?

In de zorg staan (vaak) kwetsbare mensen centraal. Ook bij Amarant zijn cliënten, in meer of mindere mate, afhankelijk van professionals. Menswaardig (ethisch) handelen is dan extra belangrijk. Als professional moet je mogelijk beslissingen nemen die direct van invloed zijn op de kwaliteit van leven van cliënten. Je wilt het goede doen voor je cliënten, maar wat is dat dan en hoe kom je tot een zorgvuldige afweging? Hierover praten helpt. In gesprek met cliënten, ouders/familieleden, collega's en mogelijk de commissie ethiek, kun je ook bij moeilijke vragen tot afspraken komen waar iedereen zich in kan vinden. Zo bewaak je samen de kwaliteit van leven van cliënten.

Hoe gaat Amarant om met ethiek?

Amarant herkent zich sterk in vijf basisprincipes uit de zorgethiek: acceptatie van ieder mens, acceptatie van ieders autonomie, loslaten én beschermen, aandacht voor cliënt én zorgverlener en aandacht voor de mogelijkheden, maar ook de beperkingen van wat Amarant kan bieden (aan cliënten en aan medewerkers). Organisatorisch is ethiek goed ingebed; de commissies ethiek zijn bekend en cursussen ethiek zijn structureel opgenomen in het programma van Amarant Academie.

Wat doet de commissie ethiek?

Iedereen die betrokken is bij de dienstverlening aan cliënten kan bij een ethisch dilemma een beroep doen op de commissie ethiek. De commissie helpt bij het maken van keuzes en bespreekt de kwestie volgens vaste stappen: wat is de centrale vraag en is dit een ethische vraag? Is aanvullende informatie nodig? Wie is belanghebbende in de situatie en wat zijn ieders (eerlijke) motieven? Wie is vervolgens de méést belanghebbende? Wat is het advies aan deze persoon en wat kunnen de overige betrokkenen doen? De commissie komt niet met een sluitend antwoord, maar wel met een overwogen advies.

Huisdier

Astrid wil graag een huisdier. Zij woont in een appartement van Amarant. Enkele begeleiders van Astrid hebben twijfels: kan zij ook voor langere tijd zorgen voor een huisdier? Straks zit de begeleiding 'ermee opgescheept'. Het team is verdeeld en Astrid is in de war. Hoe verder?

Overigens vindt de commissie het belangrijk dat vragen eerst in het eigen team, met betrokken familieleden van cliënten en/of de eigen clustermanager worden besproken. Veel ethische vragen worden gewoon op de werkvloer opgelost en dat is goed. Pas als betrokkenen er samen niet uitkomen, kan de commissie hulp bieden.

Hebben ouders/familieleden van cliënten een rol bij ethische vragen?

Ja. Ouders en/of wettelijk vertegenwoordigers van cliënten hebben een zeer belangrijke stem bij besluiten over behandeling en begeleiding van hun familielid. Maar dat wil niet zeggen dat

overleg en afstemming met medewerkers van Amarant niet nodig zijn. Integendeel. Ook in situaties waar ouders of wettelijk vertegenwoordigers juridisch zeggenschap hebben, is het zinvol zijn om met medewerkers in gesprek te gaan. Zij moeten besluiten met betrekking tot zorg immers uitvoeren. Niet voor niets doen in beide commissies ethiek ook ouders en/of familieleden van cliënten mee.

Er is een commissie West-Brabant en een commissie Midden-Brabant. Op termijn komt er voor heel Amarant één commissie ethiek. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met een van de voorzitters van de commissies ethiek: John Jacobs of Jac Vos. Beiden zijn bereikbaar via (013) 464 53 33.

De personen op de foto's op pagina 4 en 5 hebben geen relatie tot de tekst op deze pagina's.

Meer weten

www.presentie.nl

Informatie over een vorm van begeleiding en/of pastoraat gebaseerd op presentie/aanwezigheid op de plaats en het tijdstip waarop mensen dat nodig hebben.

www.zorgethiek.nu

Website van professionals zorg en ethiek, onder meer met casussen die besproken worden.

www.ceg.nl

Site van het Centrum voor ethiek en gezondheid, samenwerkingsverband van de Gezondheidsraad en de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg.

Publicaties

Mensen zijn het waard, brochure commissie ethiek Midden-Brabant, Amarant
Menslievende Zorg, Een ethische kijk op professionaliteit, Annelies van Heijst. ISBN 90 77070 397

Rechten van cliënten met een verstandelijke beperking, Brenda Frederiks en Loes den Dulk. ISBN 978 90 244 18220
Aandacht, Andries Baart. ISBN 90-5931 353-4

Kiezen met mitsen en maren

Kritisch op professioneel handelen

Els Mouwen werkt als begeleider van licht verstandelijk beperkte cliënten met (ernstige) gedragsproblemen. "Ethiek heeft voor mij te maken met normen en waarden", zegt Els. "Ons werk is mensenwerk en we nemen allemaal onze eigen normen en waarden mee. Het is goed om daar regelmatig bij stil te staan. Wat mij betreft, hebben cliënten het recht om hun leven in te richten zoals zij dat willen. Ook als dat botst met mijn persoonlijke normen en waarden. Een voorbeeld: mijn cliënten wonen allemaal in hun eigen appartement. De een houdt de boel schoon zoals ik dat thuis ook doe. Bij een ander is het een vieze boel. Dat wil zeggen, naar mijn maatstaven. Moet ik die cliënt aansporen om de boel beter schoon te maken? Of zeg ik: 'deze cliënt zit lekker in zijn vel en de hygiëne is een aandachtspunt'. Misschien wil ik me intensief bemoeien met het leven van een cliënt, bijvoorbeeld uit bezorgdheid vanwege zijn verstandelijke beperking. Maar wat doe ik dan als een van mijn cliënten echt in de fout gaat? Ga ik dan vergoelijken of gelden de regels van de wet ook voor mijn cliënt? Beantwoording van deze vragen is niet altijd makkelijk en ernaar handelen in de praktijk kan heel lastig zijn. In ons team hebben we met regelmaat pittige gesprekken en ik vind dat positief. We luisteren naar elkaar, zijn kritisch op

ons professioneel handelen en komen er samen ook uit. Dat is de kracht van ons team."

Els benadrukt het nut van de commissie ethiek. "De commissie kan ons helpen om situaties of problemen op een andere manier te bekijken. Dat gebeurt overigens pas als je er in het team en/of in overleg met je clustermanager niet uitkomt. Ik denk dat de commissie ethiek ook een rol kan spelen bij aandacht vragen voor ethiek. In ons dagelijks werk hebben we er allemaal mee te maken. Ieder van ons heeft er ook ervaring mee. Het is nuttig om uit te wisselen."

De trui van Henk

Henk draagt zijn hele leven al een colbert en stropdas. Zijn ouders vonden dat belangrijk en Henk vond het zelf ook altijd top! Nu Henk aan het dementeren is, zit hij in een rolstoel. Colbert en stropdas zitten niet zo comfortabel. Henk krijgt een mooie en gemakkelijk zittende trui aan. De ouders van Henk zijn overleden, maar broer en zus zien Henk in zijn trui en zij zijn faliekant tegen: "Goed dat pa en ma dit niet meer hoeven mee te maken! Colbert en stropdas horen bij Henk." Wat nu?

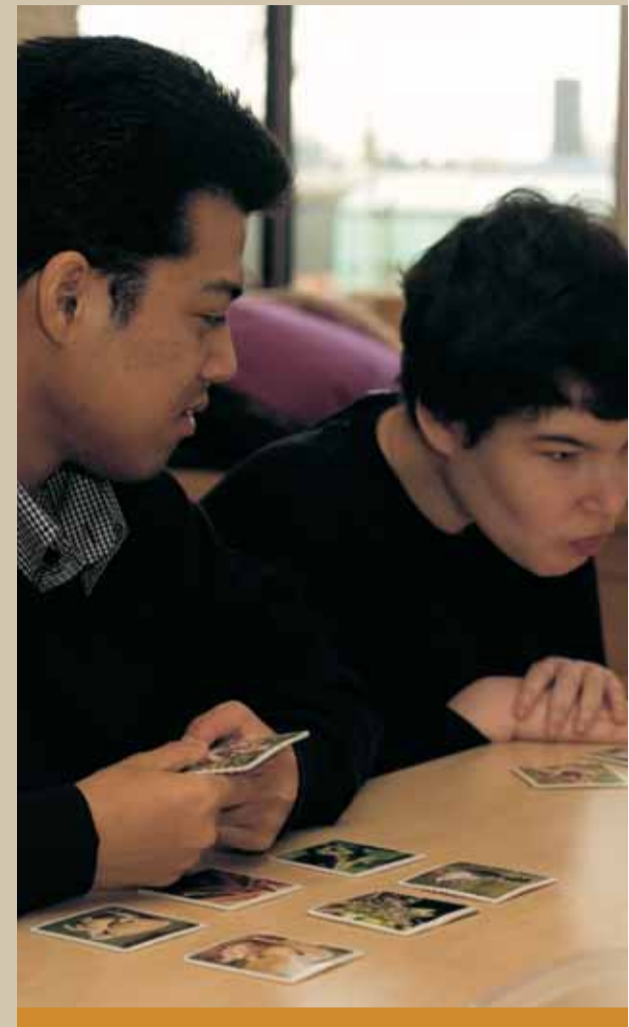
Niet bij de uitvaart

Een vader wil niet dat zijn verstandelijk beperkte zoon André hem ziet als hij dood is en hij wil niet hebben dat zijn zoon bij de uitvaart is. Vader sterft en de familie is duidelijk: André mag niet weten dat vader dood is en hij kan ook niet bij de begrafenis zijn. De begeleiders van André voorzien problemen: is het niet beter als André afscheid kan nemen van vader?

Lara Nekeman werkt als begeleider van ernstig beperkte cliënten met complexe zorgvragen. Ethiek heeft voor haar te maken met verantwoordelijk handelen als professional en tegelijkertijd streven naar kwaliteit van leven voor de cliënt. "Bij cliënten met complexe problemen, waaronder ook medische problemen, moet je soms moeilijke afwegingen maken", zegt Lara. "Stel, een ernstig gehandicapte cliënt moet vanwege haar gezondheid een bijzonder strikt dieet houden. Tegelijkertijd is lekker eten haar lust en leven. Zij begrijpt niet waarom het dieet nodig is en er ontstaan gedragsproblemen.

Dan voel ik me verantwoordelijk, maar ook wel eens machteloos. Voor sommige dilemma's in ons werk is geen sluitende oplossing. Aan iedere keuze zitten mitsen en maren. De inbreng van de commissie ethiek kan dan zeer welkom zijn. Leden van de commissie zijn 'belangeloos' en zij kunnen vrijer bespreken of er een optie is waar alle betrokkenen mee kunnen werken. De commissie kiest soms ook voor een persoonlijke insteek: wat vind jij er nu eigenlijk zélf van? Confronterend soms, maar wel verhelderend. Je moet uiteindelijk toch voor jezelf kunnen verantwoorden wat je wel of niet doet."

Smoorverliefd

Petra is smoorverliefd op Rens en Rens op Petra. Ze hebben elkaar ontmoet op de soos. Na vijf jaar verkering willen ze gaan samenwonen en trouwen. Als dat goed gaat, willen ze ook kinderen. Maar de vader van Petra en de curator van Rens zijn tegen. De persoonlijk begeleiders staan achter Petra en Rens, maar hebben soms twijfels...

Ongemerkt

Corrie verzet zich tegen het innemen van rustgevende medicijnen. Dit lukt alleen onder dwang of door ze ongemerkt in haar eten te doen. Is het ethisch verantwoord om dit te doen?

Certificaat behaald

In 2007 startten begeleiders Suzanne Verschure, Helmy Tellekamp en Brigitte van Strien een nieuw project dagbesteding bij een pensionstal met 30 paarden in Rijsbergen. Hoofdtak voor cliënten en begeleiders was het schoonmaken van de stallen, iedere dag van de week. De begeleiders stonden voor de taak om iedereen zo snel mogelijk vertrouwd te maken met de werkzaamheden. Hoe pak je dat aan?

Suzanne, Helmy en Brigitte gingen aan de slag met individuele trainingsschema's: leer je taken op locatie, op jouw niveau en in je eigen tempo. Inmiddels twee jaar verder lopen de stalwerkzaamheden geolied. Daardoor is er 's mid-dags ruimte voor specifieke werkzaamheden. Die worden opnieuw aangeleerd met behulp van individuele trainingsschema's, afgestemd op ieders wensen en talenten. De een leert hoe hij de pony kan wassen of longeren (pony aan een lange lijn laten lopen) en een ander leert hoe hij hooi opveegt en in een ton verzamelt.

Training en toets

Intrainten van werkzaamheden met vastgestelde toetsmomenten heeft belangrijke voordelen. De trainingroute biedt duidelijkheid en houvast. Cliënt en begeleider kunnen daar op terugvallen. Zakt bepaalde kennis wat weg, dan kan opnieuw getraind worden op dat onder-

deel. Helmy: "Je hoeft een cliënt niet te zeggen dat hij het niet goed doet. Je kunt volstaan met: even opnieuw herhalen. Dat is een andere benadering en die is prettig voor cliënt en begeleider." Suzanne: "Samen met een cliënt werk je ergens naartoe. Je raakt niet in een sleur van taakjes afwerken, want er komt iedere keer iets nieuws. Als begeleider ga je ook nauwkeuriger kijken: wat gebeurt er in zo'n individueel trainingsmoment? Ga je te langzaam of juist te snel? Welke talenten komen er voor de dag? Onze cliënten zijn enthousiast. Ze zijn trots op geleerde vaardigheden en genieten bovendien van de individuele aandacht tijdens hun trainingsuurtje."

Op examen

Begin november moest ieder zijn zenuwen in bedwang houden. Na een periode van oefenen, gingen alle cliënten 'op examen'. Op 6 november was de spanning voorbij. Tijdens een feestelijke bij-

Edwin Visser Botman werkt nu twee jaar in het paardenpension. Edwin is sterk en robuust en hij wil best een paard uit de wei halen voor de foto. Maar liever vertelt hij over zijn samenwerking met de boer/eigenaar van het pension. "Ik help de boer met het opschuren en slijpen van de hooivorken en ander gereedschap", zegt Edwin. Dat werk is niet voor iedereen weggelegd en Edwin is daar specifiek op getraind. "Je moet weten wat je doet", aldus Edwin, "en bij het slijpen ook de wegspringende vonken in de gaten houden."

eenkomst kregen alle cliënten een certificaat uitgereikt voor de taak die zij het afgelopen half jaar hadden ingetraind. Er waren certificaten Hooi geven, Pony wassen, Zaagsel stal opstrooien, Trailer wassen, Tuig schoonmaken enzovoort. Bij de feestelijke uitreiking waren ook ouders en familieleden van cliënten uitgenodigd en die kwamen met veel plezier. Ruim honderd mensen waren aanwezig op de feestelijke middag. Teamleider Jeroen van Grafhorst: "Het contact met familieleden mag best worden aangehaald. Het is niet heel vanzelfsprekend dat familie een kijkje neemt bij de dagbesteding. De reacties op ons initiatief waren positief. Een aantal cliënten was erg trots op het behaalde certificaat. Mooi als familie daarbij aanwezig is!"

Paardenpension Rijsbergen
Watermanseweg 1-a
Rijsbergen
tel.: 06-518 615 02

ROC Princetuin

Vast onderdeel van het trainingsprogramma is het afnemen van een toets. Officieel, tijdens een soort examen, wordt beoordeeld of de betrokken cliënt zijn taak beheerst. Suzanne: "wij hadden direct het gevoel dat we dit niet zelf moesten doen. Wij zijn de trainers, maar niet de examinatoren. We raakten in gesprek met Diane Kattenvilder van ROC Princetuin in Breda. ROC-studenten komen regelmatig bij ons als stagiaire. Diane bewees ons een grote dienst door op te treden als examiner. Dit jaar kwam zij met een groep van vijftien studenten. Heel serieus en enthousiast heeft iedere student een cliënt getoetst. Dat ging heel goed."

De begeleiders van het paardenproject maken deel uit van het team paardenpension, brasserie en kinderboerderij Rijsbergen. Op alledrie de locaties wordt gewerkt met trainingsschema's en certificaten.

"Vrouwke, ik word misselijk", zegt Irene tegen begeleider Helmy terwijl ze samen de paardenstal inlopen. "Misselijk?", reageert Helmy helemaal verbaasd. "Ja", roept Irene, "die geur van de stal!" Na haar uitroep gaat Irene tevreden op haar stoel zitten, vlakbij de balen stro in de stal van het paardenpension in Rijsbergen. Irene is al een dagje ouder en zij komt enkele uren per week om mee te maken hoe de andere cliënten flink aanpakken. Iedere dag opnieuw wordt de pensionstal spic en span gepoetst

Bij elkaar in de keuken kijken

Op vrijdag de dertiende november namen de medewerkers van acht voorzieningen voor licht verstandelijk beperkte cliënten in de regio Breda een kijkje bij elkaar in de keuken.

Met enthousiasme en gedrevenheid wisselden ruim veertig collega's uit over doelgroep, visie en werkwijze.

Kerstmis 2009

Samen de sfeer delen

Binnenkort is het weer Kerstmis. De aankleding en de versiering helpen ons om alles wat op ons pad is gekomen aan dankbaarheid, verwondering, liefde, teleurstelling en afscheid te overwegen en samen met anderen te delen. Wat ons raakt, kan niet altijd in woorden gezegd worden. Daarom willen wij ook dit jaar weer in de kerstvieringen een sfeer scheppen, waarin gevoelens uitgesproken en onuitgesproken gedeeld kunnen worden, geholpen door muziek en het samen zingen van kerstliederen.

Bloemen kunnen ons daarbij ook helpen. Bij allerlei belangrijke momenten gebruiken wij bloemen om datgene te zeggen of te laten zien wat ons raakt.

Een rijke schakering van allerlei gevoelens komen tot leven door naar bloemen te kijken, waarbij wij zo maar wat bloemen uit de kleurrijke natuur in het middelpunt plaatsen.

De roos, als teken van vriendschap, liefde, betrokkenheid.

De gerbera, die ondersteuning nodig heeft om haar schoonheid te kunnen laten zien.

De tulp, die mooi is, maar ook zeer kwetsbaar.

Een chrysanthe of een dahlia, die sterk is en de kou kan trotseren.

De zonnebloem, die altijd weer naar de zon draait.

De margriet, de zeer eenvoudige, maar vooral ook mooie bloem.

Bloemen spreken tot mensen omdat ze door hun kleuren, vorm en uitstraling ook het innerlijk van ons mensen versieren. Die innerlijke tuin in ieder van ons is aangekleed, versierd door de gevoelens die deze bloemen bij ons oproepen. In iedere tuin van het leven zijn de verschillende bloemen aanwezig. Ik hoop dat wij het een eer blijven vin-

den om alle bloemen van onszelf en ook van anderen met zorg te omringen. Dan is het binnen Amarant heel goed om zorg te mogen geven, maar ook om zorg en ondersteuning te mogen ontvangen. Iedereen wordt dan de kans geboden zijn schoonheid te laten zien en de levensbloemen zullen niet snel door onoplettendheid en afstandelijkheid verwelken.

De dienst Geestelijke Verzorging wenst u toe dat alle bloemen in uw tuin van het leven goed gedijen in 2010. Dan wordt het een gezegend, kleurrijk en mooi jaar, wat wij u van harte toewensen.

*Tilburg, Jac Vos, Nelleke Nelissen,
John Jacobs
Rijsbergen, Anja Verbraak*

Vieringen Daniël de Brouwerpark, Tilburg

Belevingsvieringen in het ontmoetingscentrum

Vrijdag 18 december

15.15 uur Winkellaan 7

Zaterdag 19 december

11.00 uur Hamerstraat 2

13.45 uur Daniël de Brouwerpark 3a en 3b

15.15 uur Pannenstraat 4a, 4b

Zondag 20 december

11.00 uur Winkellaan 5

13.45 uur Daniël de Brouwerpark 5a, 5b

15.15 uur Middendorpstraat 34

Familieviering in de kapel (besloten karakter)

Zaterdag 19 december

16.30 uur Boerderijstraat 7, Boerderijstraat 9, Boerderijstraat 12

Vieringen voor medewerkers, vrijwilligers, cliënten

Donderdag 17 december

Vanaf 15.00 uur in het ontmoetingscentrum, kerstbijeenkomst en -viering voor medewerkers en vrijwilligers Daniël de Brouwerpark en 't Hooge Veer.

De viering begint om 15.45 uur.

Maandag 21 december

Vanaf 15.00 uur in het ontmoetingscentrum, kerstviering voor alle oud-medewerkers van Amarant. De viering begint om 15.30 uur.

Donderdag 24 december

19.00 uur Kerstavondviering voor cliënten en familieleden, in het ontmoetingscentrum

23.15 uur Nachtmis voor medewerkers/vrijwilligers en hun familieleden/vrienden en voor cliënten Daniël de Brouwerpark, in de kapel van Mariahof

Vieringen 't Hooge Veer, Tilburg

Zaterdag 12 december

's Middags kerstviering voor Tilburgseweg 209a in Goirle

Vieringen in restaurant Amarant Plaza

Vrijdag 18 december

Vanaf 18.00 uur, viering om 18.45 uur

Veersestraat 28, Veersestraat 29, Bredaseweg 367, Bredaseweg 410, Thomas van Aquinostraat en Slot Loevesteinstraat 69

Zaterdag 19 december

Vanaf 10.15 uur, viering om 11.00 uur

Veersestraat 9, Zwijsenplein 3, Zwijsenplein 4

Vanaf 14.15 uur, viering om 15.00 uur

Veersestraat 5, Veersestraat 7, Zwijsenplein 1, Zwijsenplein 2

Vanaf 18.00 uur, viering om 18.45 uur

Plataanstraat, Academielaan 69, Slot Loevesteinstraat 28, Slot Loevesteinstraat 30

Zondag 20 december

Vanaf 10.30 uur, viering om 11.00 uur

Tilburgseweg 209b, Tilburgseweg 209c, Spaarnwoudelaan boven

Vanaf 14.30 uur, viering om 15.00 uur

Slot Loevesteinstraat 32 en Gimbrerelaan, Luchesiso

Donderdag 24 december

Vanaf 19.00 uur viering kerstnacht. Iedereen is welkom.

Vieringen De Leijakker, Rijsbergen

Kersttocht op zaterdag 19 december

Op zaterdag 19 december vindt er van 17.00 tot 20.00 uur op het terrein van de Leijakker de jaarlijkse Kersttocht plaats. Het thema van deze tocht is: Achter de Ster(ren) aan. Op het plein staan een aantal tenten waarin het kerstverhaal, op interactieve wijze, uitgebeeld wordt. U wordt door gidsen (met ster) begeleid langs de diverse tafereelen. Helaas zijn de kerstgroep en kerststal bij de brand in het onderkomen van de tuingroep, begin september, volledig in vlammen opgegaan. Maar de tuingroep maakt een nieuwe stal en de beelden worden dit jaar vervangen door echte mensen. Er zullen kramen staan waar producten, gemaakt door deelnemers van verschillende dagcentra, verkocht worden en ook is er informatie over enkele derde-wereldprojecten, waaronder de Stichting Ghana. Verder is er in diverse tenten muziek te horen, kunt u een ritje maken in een arrenslee of genieten van een warm drankje en/of hapje.

De kersttocht is al jaren een succes omdat zoveel vrijwilligers, veelal medewerkers van Amarant, hieraan meedoen. Samen de ster achterna, die ons uiteindelijk brengt bij het kerstkind, die in zijn leven altijd gericht is geweest op het welzijn van de ander. Hij was een ster, maar Hem achterna kunnen ook wij sterren zijn, stralend, uitnodigend, helpend, ondersteunend, troostend, feestelijk. En nu maar hopen dat op deze avond ook de lucht vol sterren zal staan.

Donderdag 24 december

19.30 uur in het Dorpshuis, Leijakkerplein 3 in Rijsbergen is er een sfeervolle kerstviering met medewerking van de zanggroep A la Carte.

Dit lukt zonder rollator!

Op maandag 23 november komt Thomas Mouwen naar voormalig gebouw dagbesteding De Hoeksteen in Breda, samen met zijn persoonlijk begeleider.

Thomas is bijna 69 jaar en hij wil best meedoen met de GOUD-fitheidstest en het lichamelijk onderzoek.

Bij de fitheidstest luistert Thomas aandachtig naar de uitleg die fysiotherapeut Marieke van Oudheusden hem geeft: een rondje draaien op de plaats en daarbij wel je evenwicht bewaren. Op zijn gemak begint Thomas er aan en het lukt. Dan gaat hij door naar de step (een laag bankje) en Marieke doet voor wat de bedoeling is: eerst met je ene voet de step aantikken en dan met je andere voet. En dat dan acht keer. Thomas kijkt wat benauwd: "Ik denk dat ik gauw ga vallen hoor", waarschuwt hij. Voor de zekerheid gaat Marieke achter hem staan, maar de oefening verloopt prima. Thomas is blij met de complimenten van Marieke.

Ook drie keer lopen, van de ene kant van de gymzaal naar de andere, gaat Thomas goed af. "Dit lukt zonder rollator", zegt hij lachend. Hij heeft gelijk, ook al oogt zijn tred hier en daar wat wiebelig. Marieke blijft in de buurt om hem te ondersteunen.

Iedereen kan meedoen

Als coördinerend fysiotherapeut is Marloes van den Buijs bij elke onderzoeksdag aanwezig. Zij zet alles klaar voor de fitheidstest en verricht waar nodig hand- en spandiensten. "Het valt me op dat veel cliënten meer kunnen in de fitheidstest dan wij denken", zegt Marloes, "misschien zijn we, uit bezorgdheid, geneigd om oudere cliënten te onderschatten: kom maar, dat doe ik wel even. Het mooie van GOUD is dat je nauwkeuriger gaat kijken: wat kan iemand nu wel of niet en hoe zit het nu met die fitheid? Op een onderzoeksdag zie je heel veel verschillende cliënten, van licht beperkte cliënten die graag willen laten zien wat ze kunnen, tot mensen met matige of ernstige beperkingen die met ondersteuning van hun persoonlijk begeleider toch oefeningen kunnen uitvoeren. Het onderzoek is zo opgezet dat we op losse onderdelen gegevens kunnen verzamelen. Zo kan eigenlijk iedere cliënt meedoen."

Positieve reacties

Verpleegkundige Rian Kluyt doet het lichamelijk onderzoek bij cliënten. Dat bestaat uit wegen, lengte opmeten en een huidplooiemeting. Ook wordt de bloeddruk gemeten en maakt Rian een botecho van de voet, bedoeld om de botdichtheid te meten. "Cliënten willen heel graag weten wat ik precies doe in het onderzoek", zegt Rian, "en dat leg ik zo goed mogelijk uit. Ik wil ook dat mensen het meteen zeggen als ze iets niet prettig vinden in het onderzoek. Daar houd ik rekening mee. Ik krijg positieve reacties van cliënten. "Goed dat ik heb meegedaan", zegt iemand dan, "ik wil wel weten of ik gezond ben."

Deze maand worden de onderzoeken in de regio Breda afgerond. Al eerder hebben cliënten van 't Hooge Veer in Tilburg meegedaan, net als de cliënten die in het centrum of noorden van Tilburg wonen en de cliënten die in Goirle en Hilvarenbeek wonen. Begin volgend jaar gaan de onderzoekers naar de regio Rijsbergen en daarna naar het Daniël de Brouwerpark in Tilburg. Betrokken cliënten van 50 jaar en ouder en hun wettelijk vertegenwoordigers krijgen een uitnodigingsbrief met toestemmingsformulier thuisgestuurd.

GOUD is het wetenschappelijk onderzoek Gezond ouder met een verstandelijke beperking. In het kader van GOUD worden mensen met een beperking van 50 jaar en ouder uitgenodigd om mee te doen aan een brede gezondheidscheck. GOUD wordt uitgevoerd bij zorgorganisaties Abrona, Ipse de Bruggen en Amarant. Deze drie organisaties investeren flink in het onderzoek dat plaatsvindt in coproductie met professor dr. Heleen Evenhuis, hoogleraar geneeskunde voor verstandelijk gehandicapten, Erasmus MC, Rotterdam. Onderzoeker Heidi Hermans is bij Amarant werkzaam voor de GOUDstudie.

Rian Kluyt maakt een botecho van de voet van Thomas.

Thomas krijgt een 'gouden' medaille voor zijn inspanningen.

Samen met de fysiotherapeut in de fitheidstest.

De redactie van Op Koers wenst iedereen heel fijne feestdagen en een goed begin van het nieuwe jaar. We hopen dat de medewerkers van drukkerij Daniël de Brouwerpark ons ook in 2010 weer behulpzaam zijn bij het verspreiden van Op Koers!

COLOFON

Redactie: Wilma Graven, Louis Gijzen, Kees van der Spek, Thei Stoffels, Ilse van Dongen

Redactie-adres: Wilma Graven, Bredaseweg 412, 5037 LH Tilburg
Telefoon (013) 462 40 51.

Fotografie: Erald van der Aa, Breda. Theo van Os, Tilburg

Eindredactie: Ilse van Dongen, Tilburg

Opmaak en druk: Drukkerij Groels, Tilburg